
10 kop.
Jaan Kaplinski
Udujutt

Jaan Kaplinski

Udujutt

Kirjastus
«Eesti Raamat»
Tallinn 1977

L
K 16
I

Pildid joonistanud Evi Valdov

K 70801–744 / M 901(16)–77 TL–9–15–77

Ükskord oli kaks udu – suur udu ja väike udu. Suur udu oli udusem kui väike udu ja väike udu oli vähem udune kui suur udu. Suur udu oli nii suur, et teda said ühekorraga linn ja lennuväli täis ja udu jäi ülegi metsa ja võssa ja põldudele ja karjamaadele. Metsal ja võsal ja isegi põldudel ja karjamaadel ei olnud udust midagi. Linna ja lennuväljaga oli aga nii, et suure udu pärast ei saanud lennukid enam lendu tõusta ega maanduda, ja need inimesed, kes tahtsid kodust ära sõita, pidid koju jääma, ja need, kes tahtsid kodust-ärast koju tagasi sõita, ei saanud koju. Viimastel oli kõige halvem, sest nemad ei saanud koju, pesema ja magama. Tegelikult oleksid nad võinud ka pesemata magama minna, aga neil ei olnud õieti kohta, k u h u magama minna. Sa ei ole kindlasti unustanud, et peale suure udu oli ka väike udu. Linn ja lennuväli olid suurt udu täis, aga lennujaam, kõik lennujaama hooned, lennujaama võõrastemaja, lennujaama võõrastemaja toad ja isegi voodid lennujaama võõrastemaja tubades olid väikest udu täis. Väike udu küll nii paks ei olnud kui suur udu, aga nii paks oli ta ikka, et inimesed ei mahtunud võõrastemajja, ja kui mõni mahtuski, ei mahtunud ta tuppa, ja kui mõni mahtuski, ei mahtunud ta voodisse, ja kui mahtuski, oli tal seal õige sant magada, sest udu on märg ja külm ja mine sa katsu magada uduses, märjas ja külmas voodis.

Nii ei jäänud inimestel muud üle kui istuda ja oodata, millal udu üle läheb ja lennukid jälle lennata saavad. Mõned inimesed, kes istuda ei tahtnud, heitsid pikali, aga

et kõik voodid ja diivanid ja sohvad olid udu täis ja et lennujaamas oli tegelikult ainult paar voodit, diivanit ja sohvat, ei olnud neil mujale heita kui põrandale või pinkidele või aknalaudadele või ajalehekioski letile või pirukakioski või jäätisekioski letile. Kellel olid tekid kaasas, võtsid endale tekid alla, kellel olid kasukad kaasas, võtsid endale kasukad alla, et pehmem ja soojem oleks. Kõige parem oli nendel, kes olid tahtnud põhjamaale sõita, sest nendel olid kaasas paksud soojad magamiskotid. Nad laotasid magamiskotid maha või pingile või ajalehekioski või pirukakioski või jäätisekioski letile ja heitsid magamiskotti magama. Magamiskotid käivad tõmbelukuga kõvasti kinni ja sellepärast ei pääse udu magamiskotti, isegi väike udu mitte.

Need aga, kellel ei olnud tekki ega kasukat ja kes ei sõitnud ka põhjamaale magamiskotis magama ja kes ei mahtunud isegi pinkidele istuma, olid kõige halvemas olukorras. Nemad pidid püsti seistes ootama, aga kui istudes ja isegi magades on kangesti igav oodata, siis püsti seistes on hullupööra kangesti igav oodata, nii et püsti ootajad lähevad vägisi närviliseks ja riiakaks. Need närvilised ja riiakad ootajad käisid teistele ootajatele ka närvidele ja ei lasknud neil rahulikult oodata. Nad käisid edasi-tagasi, astusid istujatele varvastele ja magajatele pähe. Nad torisesid, porisesid, tõrelesid, virisesid, nääklesid, nägelesid, rüselesid, tõuklesid, trügisid ja tegid muud pahandust. Iga natukese aja tagant käisid nad küsimas, millal nende lennuk välja lendab. Nad küsisid seda piletikassast, dispetšeritelt, lennujaama ülemalt, küsisid lenduritelt, mehaanikutelt, ajalehekioskist, pirukakioskist ja isegi jäätisekioskist. Jäätisekioskist oleksid nad võinud küll küsimata jätta, sest suure uduga ei ostnud keegi jäätist ja jäätisemüüja oli oma jäätisekioskis magama jäänud. Temal arvatavasti ei olnud külm ega märg, sest jäätisemüümine on üleüldse külm ja

märg amet ja sellepärast oli jäätisemüüjal suur kasukas seljas, suur villane sall kaelas ja läkiläki peas, nii et isegi suur udu ei pääsenud temale ligi, väikesest udust rääkimata, ja nii ta magas rahulikult oma jäätisekioskis, ja et tal oli läkiläki peas, ei kuulnud ta üldsegi püstijalu ootajate torisemisi, porisemisi ja pärimisi. Ja kui ta olekski kuulnud, ei oleks ta teadnud neile pärimistele midagi vastata, sest jäätisemüüja asi ei ole lennukite lendamine, vaid jäätisemüümine, ja kui jäätisemüümine suure udu pärast ära jääb, võib ta rahus magada.

Piletimüüjatega, dispetšeritega, lennujaama ülemaga ja kõigi teiste lennuvälja ametiinimestega oli halvem lugu. Nemad pidid oma ametikohtadel ehk tööpostidel istuma, ja posti otsas, olgu see aiapost või ametipost või tööpost, ei ole uduga kuigi hea ega mugav istuda. Seal ei saa ka magada, sest esiteks on see keelatud, teiseks ei lasknud närvilised püstiseisjad oma ilmlõpmatu pärimise ja pirisemisega neid magada ja kolmandaks helisesid nende tööpostidel kogu aeg telefonid. Eriti raske oli lennujaama ülemal, kellel on kolm telefoni – roheline, sinine ja punane. Tema kõik kolm telefoni helisesid kogu aeg ja ta rääkis kõigi kolme telefoniga ja peale selle ja neljandaks veel närviliste püstiseisjatega, kes läbi udu tema töötuppa trügisid ja küsisid, millal lennuk läheb. Telefonides küsiti sedasama, ja nii hüüdiski lennujaama ülem kõigisse kolme telefoni ja vastas kõigile närvilistele küsijatele, et ta ei tea, millal lennuk läheb või tuleb, sest uduga ei tohi lennukid lendu tõusta ega maanduda. Aga seda ta pidi ütlema mitmes keeles, sest lennujaamas ja linnas oli omamaalasi ja võõramaalasi, ja pole miski ime, et ta vahel telefonid ja närvilised püstiseisjad isekeskis ja omavahel segi ajas ja vastas eestlastele soome keeli, soomlastele vene keeli, venelastele hollandi keeli ja hollandlastele eesti keeli või vastupidi. Ühesõnaga, ta ajas täitsa udujuttu, ja mida muud

ta selles suures ja paksus udus teha saigi. Niisamasugust udujuttu ajasid kõik teised lennuvälja ametiinimesed: dispetšerid, piletimüüjad, lendurid, mehaanikud, stjuuardessid ja kuidas neid kõiki kutsutakse.

Ainsad, kellel üldse tööd ei olnud, olid lendurid, sest lendurite töö on lennata, see tähendab lennukit juhtida, aga seda tööd nad ei saanud suure udu pärast teha. Nii nad istusid oma toas, mille nimi on lendurite puhketuba, ja puhkasid. Aga et nad ei olnud veel tööd teinud, ei olnud neil millestki puhata ja sellepärast oli neil ka tuju paha. See, kui sa tahad tööd teha, aga pead puhkama, on niisama paha kui see, kui sa tahad puhata, aga pead tööd tegema. Nad oleksid muidugi võinud süüa või magada, aga nad olid enne lendama tulekut kõik une ära maganud ja kõhu täis söönud, et oleks parem lennata. Selle äramagatud une ja täis kõhu pärast oli neil veel eriti paha olla. Mõned lendurid olid kaugelt siia lennanud, nende kodud olid kaugel ja nemad igatsesid kaugele koju; teised pidid kaugele lendama ja nemad igatsesid kodust kaugele. Nii nad igatsesid ja igavlesid oma puhketoas. Mõned lendurid katsusid raadiot kuulata, aga suure uduga ei tulnud raadiost ka muud kui udujuttu kõiksugu rigina ja raginaga läbisegi. Televiisoriga oli veel hullem: pilt ekraanil oli nii udune, et sellest ei saanud midagi aru — ainult niipalju võis öelda, et mingi pilt seal virvendab —, niisugust pilti oleks juba tõesti võinud kutsuda udupildiks. Ajalehtede ja raamatute lugemisest ei tulnud ka suuremat välja. Ajalehtedes ja raamatutes on ikka mõned kohad selged ja teised udused. Suure ja väikese udu tõttu läksid selged kohad uduseks ja udused kohad veel udusemaks, ja kuna lendurite silmade ees oli udune ja nende pead olid ka udused, siis ei saanud nad lugeda, ja kui nad oleksid saanudki, ei oleks nad sellest, mis nad lugesid, suurt midagi aru saanud — nii udune oli kõik.

Ma ei ole veel rääkinud, millal see lugu juhtus, aga seda pole mõtet rääkidagi, sest on päris selge, et niisugune suur udu saab ringi uita ainult sügisel. Ja see on ka selge, et udu armastab ööd ja sellepärast talle sügis ka meeldib, sest sügisel on ööd pikad. Ja pikad ööd meeldivad udule sellepärast, et udu on väga pika toimega, mitte nagu sina ja sinu sõbrad. Suur udu on eriti pika toimega — teda ei näe kunagi muidu kui pikkadel ja pimedatel sügisöödel. Väikest udu näeb vahel suveõhtuti ja suvehommikuti ka soo peal või järvel. Suveöösi näeks väikest udu ka, aga siis sina ja su sõbrad magate. Et udu armastab ööd ja pimedat ja tuleb siis välja, kui päike ei paista, sellepärast sina ja su sõbrad udu vähe näetegi, sest teie käite väljas just siis, kui päike paistab, ja vahel siis ka, kui päike pilve taga on, aga mitte öösi pimedas.

Nüüd sa võid küsida, et kus udu siis on, kui päike paistab ja lapsed väljas on. Uduga on asi nii, et udu oskab ennast päikese eest peita. Udu oskab oma kuju muuta, nii et ta ei olegi udu, vaid midagi muud. Kui hommikul päike tõuseb, muudab udu ennast kasteks ja vahel muudab ta ennast hoopis nähtamatuks. See tähendab, et udu kaob õhku ära, nii et teda üldse näha ei ole. Niisugust udu nimetatakse veeauruks.

Aga meie suur ja väike udu seal lennuväljal ei muutnud end ei kasteks ega veeauruks. Seda, mis nendega juhtus, kuuled sa nüüd kohe. Tegelikult ei juhtunud nendega pikka aega üldse midagi. Sügisõhtu ja sügisöö on väga pikad ja suur udu on eriti pika toimega. Udu püsis lennuväljal paigal ja kõik, mis lennuväljal juhtus, juhtus hoopis inimestega ja lennukitega, ja vist kõik on nõus, et see oli üks suur pahandus.

Meie udujutt jäi pooleli sinna, kus püsti ootajad torisesid ja porisesid, telefonid helisesid, jäätisemüüja oma kioskis magas ja lendurid lendurite puhketoas igatsesid ja igav-

lesid. See oli alles õhtul, ja kui ma ütleksin, et see varsti lõppes, siis ma valetaksin, sest öö oli ees ja ükski udu, olgu ta suur või väike, ei lähe üheltki lennuväljalt öösi minema. Öösi on suurel udul eriti hea lennuväljal olla ja väikesel udul on hea olla lennujaamas, kioskites, võõrastemajas, võõrastemaja tubades ja inimeste voodites. Ja millegipärast on sedasi, et seal, kus udul on hea olla, on inimestel halb olla ja lennukitel halb lennata. Ja ainult jäätisemüüjal, kui ta soojalt riides on, on udus hea olla, aga jäätisemüüjaid on ainult üks, lendajaid, lennata tahtjaid, lendureid ja lennuvälja ametiinimesi aga on palju. Mina usun küll, et kui jäätisemüüja oleks ärkvel olnud, oleks ta koos teistega soovinud, et udu kiiremini kaoks ja lennukid lendama pääseksid.

Udu aga laiutas lennuväljal edasi ja inimeste soovid ei liigutanud teda mitte sentimeetritki lennuväljalt kaugemale. Udu on ju nagu inimesedki – tema ka ei taha lahkuda sealt, kus tal hea olla on, ja see, et inimestel ei ole seal hea kus udul, ei liigutanud teda põrmugi, sest lõpuks oli ta ju ainult udu.

Inimestel aga oli tõesti halb ja nad väsisid, neil hakkas külm ja nad jäid uniseks. Kõige enne väsisid püsti ootajad, kes olid kõige närvilisemad ja käisid igalt poolt küsimas, millal lennukid ükskord lendama pääsevad. Püstiseismine väsitab rutemini kui istumine ja lamamine, ja närvitsemine ja pärimine väsitab veel õige kõvasti. Nii saigi, et püstiseisjad jätsid pärimise järele ja otsisid kohta, kus istuda või pikali heita, aga kuna kõigil istumise ja pikaliheitmise kohtadel, isegi pirukakioski ja ajalehekioski letil juba olid omad istujad ja pikaliolijad, jäi enamik püstiseisjaid edasi püsti seisma. Ainuke, mis nad teha said, oli see, et nad nõjatusid vastu seina, vastu pinke, vastu ajalehekioskit ja vastu pirukakioskit. Ja kuna nad olid väsinud, tuli neile uni peale ja nad tukastasid. Aga püsti seistes on ohtlik tukastada, magamisest rääkimata, sest inimene pole hobune või elevant, kes oskavad püsti magada. Nii juhtuski, et kui mõni püsti tukastajatest sügavamini tukastas ja magama jäi, kukkus ta pikali ja muidugi mõnele istujale või lamajale peale. Sellest tuli muidugi pahandus, sest istujal ja pikaliolijal ei ole sugugi hea meel, kui keegi neile peale kukub. Vaestel püstiseisjatel polnud muud teha kui vabandust paluda, sest nad ei kukkunud meelega, vaid puhta kogemata nagu magajad kunagi. Nendel oli ainult hea meel, et nad ei kukkunud põrandale, vaid inimeste peale, sest lennujaamas olid kivipõrandad ja kivipõrandale on loomulikult palju kõvem kukkuda kui inimese peale, kes seal kivipõrandal istub või pikali on.

Nii see udune õhtu ja öö läksid. Lamajad lamasid, istujad istusid, püstiseisjad tukastasid ja kukkusid lamajatele ja istujatele otsa. Jäätisemüüja jäätisekioskis magas. Lennujaama ametiinimesed ei maganud, nemad istusid oma tööpostidel, aga tööpostil ei tohi keegi magada. Lendurid igavlesid ja igatsesid oma puhketoas, ja kui nad suurest igavlemisest ja igatsemisest juba väsinud olid, tukastasid nemadki ja nägid und. Mida lendurid unes nägid, seda ma ei tea. Ma ei tea ka seda, mis ootajad ja jäätisemüüja unes nägid, aga ma usun, et nende unenäodki olid õige udused, sest kõik oli nii paksult suurt ja väikest udu täis ja on raske uskuda, et niisuguse uduga keegi oskab näha selget ja ilusat und. Mina igatahes küll ei oskaks.

Aga kuigi sügisöö on pikk, tuleb temalgi lõpp, see tähendab, et sügisöö järel tuleb sügispäev. Ja nii oli seekord ka. Öö sai läbi ja päike tõusis. Seda ei olnud muidugi lennuväljal läbi paksu udu näha, aga päikesel polnud sellest midagi, kas teda nähakse või ei nähta, tema hakkas ikka heledamini paistma ja nüüd nägid inimesed lennujaamaski, et väljas läheb valgemaks. Ja siis juhtus veel nii, et tõusis ka tuul. Tuul tõusis ja hakkas puhuma. Aga nagu

me kõik teame, ei meeldi udule sugugi kaks asja – päike ja tuul. Ja kuigi päike sügisel ei ole nii palav kui suvel, on ta ikkagi päike. Sügistuul aga pole põrmugi nõrgem kui suvetuul, pigem on ta tugevamgi, ja nii tegi sügistuul tasa selle, mis sügispäikesel tegemata jäi. Ja nad mõlemad kokku tegid seda, mis te juba aimate. Suurel ja väikesel udul läks lennuväljal liiga päikeseliseks ja tuuliseks ja nad tegid lennuväljalt minekut. See läks väga lihtsalt. Suur ja väike udu hakkasid tõusma. Nad tõusid maast lahti, siis tõusid lennukite kohale, siis lennujaama kohale ja võõrastemaja kohale. Nad tõusid ikka kõrgemale ja kõrgemale, kuni tõusid päris üles taevasse. Aga seda udu, mis on üles taevasse tõusnud, ei nimetata üldse enam uduks, vaid pilveks. Nii saidki udust pilved: suurest udust sai suur pilv ja väikesest udust sai väike pilv ja tuul kandis nad üle taeva edasi teiste pilvedega koos. Viimaks ei olnud taevas enam pilvigi ja nüüd nägid kõik, et taevas on sinine ja päike paistab.

Aga vaevalt kellelgi lennujaamas ja lennuväljal oli aega vaadata taevast ja pilvi, sest niipea kui udu oli läinud, läks kõigil korraga kiireks ja tiidsaks. Lennuvälja ametiinimesed asusid kibedasti ametisse, piletimüüjad hakkasid pileteid müüma, pirukamüüjad hakkasid pirukaid müüma, ajalehemüüja hakkas ajalehti müüma, jäätisemüüja ärkas üles ja hakkas jäätist müüma, mehaanikud ruttasid lennukite juurde neid lennuvalmis seadma, dispetšerid andsid korraldusi ja lennujaama ülem jälgis neid kõiki ja vaatas, et kõik sünniks õigesti ja õigel ajal. Lendurid tulid puhketoast välja ja need, kes kõige enne lendama pidid, läksid lennukitesse, teised jäid oma järge ootama. Magajad tõusid magamast üles, pesid silmad ja pakkisid oma magamiskotid ja kõik muud pambud kähku kokku. Istujad tõusid ja läksid välja vaatama, missugune ilm on, ja kui nad nägid, et ilm on ilus, ei läbenud nad enam istuda, vaid tõusid üles. Püstiseisjad oleksid nüüd võinud istuda, aga nemad ei läbenud

ka enam istuda, sest lennuväljal juba mürisesid ja undasid mootorid ja dispetšer kutsus esimeste reiside reisijaid juba lennuki juurde. Juba astusid esimesed reisijad lennukitesse ja juba tõusid esimesed lennukid õhku ja suundusid igaüks sinnapoole, kuhu neil tuli lennata. Riia lennuk lendas Riia poole, Moskva lennuk Moskva poole, Pariisi lennuk Pariisi poole ja Helsingi lennuk Helsingi poole. Ma ei teagi, kuhu nad kõik veel lendasid, sest lennukeid oli nii palju.

Aga seda ma tean küll, et üks neist lennukitest lendas just sinnapoole, kuhu tuul ennist oli viinud kaks pilve, suure pilve ja väikese pilve, mis varemalt olid suur udu ja väike udu. Lennuk lendas lennuväljast aina kaugemale ja tõusis aina kõrgemale. Viimaks lendas ta juba kümne kilomeetri kõrgusel, ja kui ta oli tükk aega lennanud, jõudis ta kahe pilve kohale. Üks pilv oli väike ja teine pilv oli suur. Päike paistis nende pilvede peale, ja sellest olid pilved nii valged ja sätendasid ja kiiskasid nii väga, et silmal oli valus neid vaadata. Lennuk lendas suurest ja väikesest pilvest üle, ja et taevas oli veel palju teisi suuri ja väikesi pilvi, ei tundnud lendurid ega ükski reisija nendes pilvedes enam ära seda, mis nad öösi olid olnud, – suurt udu ja väikest udu, mille pärast lennuväljal sündis nii palju tüli ja pahandust.

Koolieelikutele.

Яан Каплинский. СКАЗ ПРО ТУМАН. На эстонском языке. Художник-иллюстратор Эви Валдов. Таллин, изд-во «Ээсти раамат». Toimetaja L. Targo. Kunstiline toimetaja H. Tikand. Tehniline toimetaja R. Lillemo. Korrektor I. Roots. ИБ № 1408. Laduda antud 29. VIII 1977. Trükkida antud 2. XII 1977. Paber 60×84/16. Trükipoognaid 1,25. Tingtrükipoognaid 1,16. Arvestuspoognaid 1,21. Trükiarv 60 000. „Eesti Raamat", 200090 Tallinn, Pärnu mnt. 10. Tellimuse nr. 968. Trükikoda „Oktoober", 200109 Tallinn, Kreutzwaldi 24. Hind 10 kop., raamatukoguköites 25 kop.